

Azərbaycanın ilk rəngli bədii filmi - “O olmasın, bu olsun”

Film tamaşaçıları 1910-cu ilin Bakı-sına aparır. Sərvərlə Gülnazın saf sevgisi cəmiyyətin sərt qadağaları ilə qarşılaşır. Gənclər öz məhəbbətləri uğrunda mübarizə aparmalı, sınaqlardan keçməli olurlar.

Ekran əsəri cəmiyyətin bütün təbəqələrinin nümayəndələrini, onların həyat və düşüncə tərzini, geyimlərini, davranışlarını gözələrimizin önündə canlandırır. Beləliklə, “O olmasın, bu olsun” adlandırılmış bu filmin yaradıcı heyəti tamaşaçıda XX əsrin ilk onilliyi barədə tam təsəvvür yarada bilər.

Film nikbin sonluqla bitir. Rüstəm bəyi gənc qızını yaşlı, varlı tacirə - Məşədi İbadə əvə vermək niyyətindən danışdıra bilərlər. Məşədi İbad qulluqçu Sənəmlə evlənməli olur. Gənclərin məhəbbəti pula, cəhəletə qalib gəlir.

Bir-birindən maraqlı ifalar...

“O olmasın, bu olsun” dahi bəstəkar Üzeyir Hacıbəylinin eyniadlı operettası əsasında 1953-cü ildə ekranlaşdırılıb. Azərbaycanın ilk rəngli bədii filmidir. “O olmasın, bu olsun” filminin ssenari müəllifi Sabit Rəhman, quruluşçu rejissoru Hüseyn Seyidzadə, quruluşçu operatoru Əlisəttar Atakişiyev, quruluşçu rəssamı Cəbrayıl Əzimov, Nadir Zeynalov, musiqi redaktoru və dirijoru Fikrət Əmirovdur. Filmdə mahnıları Mirzə Babayev (Məşədi İbad), Fərəngiz Əhmədova (Gülnaz) ifa ediblər.

Rejissor Hüseyn Seyidzadə filmdə baş rola - Məşədi İbad roluna aktyor Mirzəəğa Əliyevi çəkməyi qərara alıb. Çəkilişlər başlayanda aktyor dünyasını dəyişib. Rejissor Məşədi İbad rolunu Əliağa Ağayevə həvalə etməli olub. Aktyorun oyunu uğurlu alınıb. Arif Mirzəquluyev (Sərvər), Tamara Gözəlova (Gülnaz), Ağasadiq Gəraybəyli (Rüstəm bəy), Barat Şəkinskaya (Sənəm), İsmayıl Osmanlı (Rza bəy), İsmayıl Əfəndiyev (Həsənqulu bəy), Mustafa Mərdanov (Həsən bəy), Möhsün Sənani (Qoçu Əsgər), Lütfuli Abdullayev (Balaoğlu), Əhməd Əhmədov-Rumlu (Hambal), Adil İsgəndərov (Qoçu), Rza Əfqanlı (Cəlil

Məmmədquluzadə), Sadıq Saleh Bağirov (Mirzə Ələkbər Sabir), Həsənağa Salayev (Əzim Əzimzadə), Münəvvər Kələntərli (Yengə), Lütfi Məmmədbəyov (Sərvərin dostu), Muxlis Cənizadə (Sərvərin dostu) və başqaları da ekran əsərində bir-birindən maraqlı rollar ifa ediblər.

Filmdə xanəndə Xan Şuşinski qonaqlıq səhnəsində “Kürd-Şahnaz” muğamını ifa edib. Başqa bir səhnədə isə xanəndə Tükəzban İsmayilova “Segah” muğamı üstündə oxuyub. Rəqqasə Əminə Dilbazi, tarzen Bəhram Mansurov, kamança ifaçısı Tələt Bakıxanov da filmdə iştirak ediblər.

Əsərin müəllifi və bəstəkarının - Üzeyir Hacıbəylinin adı titrlərdə yoxdur.

“O olmasın, bu olsun” filminin çəkilişləri maraqlı hadisələrlə yadda qalıb. Yengə rolunu oynayan aktrisa Münəvvər Kələntərli qapının dəliyiindən içəri baxarkən qəflədən Sərvər çıxır. Bu məqamda yerə yıxılan aktrisa barmağını sındırıb. Ancaq çəkilişlər bitəndən sonra aktrisanın barmağının sındığını biliblər.

Filmin çəkilişləri ilayım davam edib. Aparıcı aktyorlara o dövrün pulu ilə hər çəkiliş günü üçün 60 manat qonor verilib.

O vaxtlar Azərbaycana qastrol səfərinə gəlmiş hind kinematografçıları bir neçə Azərbaycan filminə baxdıqdan sonra daha çox Hüseyn Seyidzadənin filmlərinə üstünlük veriblər. Hind kinosunun yaradıcısı Rac Kapur onu Hindistana dəvət edib: “Gedək Hindistana, orada film çəkərsən, səni milyonçu edə-rəm” deyib.

“Müvəffəqiyyətsiz film”

Filmin kinolenti Bakı kinoteatrlarında nümayiş etdirilərkən respublika mətbuatında verilmiş “Müvəffəqiyyətsiz film” başlıqlı resenziyada kəskin tənqid olunub. “O olmasın, bu olsun” ekranlara çıxandan

sonra da kinoşünaslar filmi tənqid ediblər: “Heç bir estetik qanuna tabe olmayan, mənasız və zövqsüz çəkilmiş səhnələr, lüzumsuz vuruşma, qaçışma, hay-küylər, eybəcər oyunbazlıqlar, gah naturalistcəsinə, gah da qeyri-inandırıcı şişirtmələr tərzində verilmiş əcaib kadrlar... Hər şeydən əvvəl isə filmdə Məşədi İbad obrazı yoxdur. Rejissor işinin pərəkəndəliyi hər obrazda, hər kadrda özünü göstərir... “O olmasın, bu olsun” filminə tamaşaçıların etirazına səbəb olan qüsurlar... kinokomediya olmayan, sonra əlavə edilmiş primitiv əhvalatlar - bazarda qoçuların davası, Rüstəm bəyin evində qonaqların qalmaqalı, hamamda verilən kirkir naturalist səhnələr və s. kimə lazım idi? Bu əhvalatlar filmdə o qədər işıq, o qədər hay-küylə verilmişdir ki, komediyanın əsasını təşkil edən ictimai motivlər kölgədə qalır... Filmdə tamaşaçıya təqdim edilən Məşədi İbad isə tamamilə başqadır... Bunun təqsiri rolun yanlış traktovkasındadır. Bəla burasındadır ki, rejissor necə çalmışsa, aktyor da elə oynamışdır”.

Ancaq Asiya və Afrika ölkələrinin Beynəlxalq Daşkənd kinofestivalında göstərilən kinokomediya o vaxt yüksək qiymət alıb. Filmin xarici ekranlara çıxışı da uğurlu olub. SSRİ Xarici Ölkələrlə Mədəni Əlaqələr İdarəsinin sədri A.Davidov Azərbaycan Kinematografçıları İttifaqının I katibi Hüseyn Seyidzadəyə göndərdiyi məktubunda yazıb: “O olmasın, bu olsun” filmi 40 ölkəyə, o cümlədən İran, İraq, Yuqoslaviya, Yaponiya, Avstriya, ABŞ, İsveçrə və Macarıstana satılıb”. Sonralar film daha 10 ölkəyə gedib çıxıb.

Filmin uğurları sonrakı illərdə də davam edib. 2016-cı ildə Meksikanın Mexiko şəhərində Azərbaycan kinosu günləri çərçivəsində nümayiş olunan ekran əsəri maraqla qarşılanıb.

“O olmasın, bu olsun” a uzanan oğru əllər...

Üzeyir bəy “O olmasın, bu olsun” musiqili komediyasını 1910-cu ildə yazıb. 1913-cü il oktyabrın 25-də Bakıda H.Z.Taghiyev teatrında səhnələşdirilib. Üzeyir bəyin özünün dirijorluq etdiyi tamaşa böyük uğur qazanıb. Əsərin ədəbi mətni ilk dəfə 1912-ci ildə Bakıda, “Orucov qardaşları” mətbəəsində nəşr olunub. Müxtəlif dillərə tərcümə olunan əsər Zaqafqaziya şəhərlərində, Türkiyə, Bolqarıstan, Yəməni və başqa ölkələrdə tamaşaya qoyulub.

“O olmasın, bu olsun” un uğurları erməniləri “həvəsləndirib”. Uzun illər bu məşhur əsərin musiqisini erməniləşdirməyə cəhd göstəriliblər. Azərbaycan bəstəkarı Üzeyir Hacıbəylinin “O olmasın, bu olsun” komediyasının musiqisinin bir hissəsi erməni bəstəkarı Arno Babacanyan tərəfindən mənimsənilərək “Vaqarəşabat rəqsi” kimi təqdim edilib.

Operettanı ilk dəfə 1918-ci ildə Vaqram Papazyan və S.Lakka filmə çəkməyə cəhd ediblər. Xanjonkovun o zaman yeni təsis olunmuş Yalta studiyasında çəkilişlərə başlanıb. Ancaq bu film uğur qazana bilməyib.

Vaxtilə “Soyuzmultfilm” studiyasında istehsal edilmiş “Peş i kot” adlı cizgi filminə isə Üzeyir Hacıbəylinin “O olmasın, bu olsun” musiqili komediyasından Məşədi İbadın “Gəl xanım, gəl yanıma” ariyası erməni musiqisi kimi təqdim edilib. Filmin titrlərində bəstəkarın adı Karen Xaçaturyan yazılıb.

2011-ci ildə Rusiyanın “Mir” Dövlətlərarası televiziya-yasında Ermənistanla həsr olunan verilişdə yenidən Azərbaycan musiqisi erməni musiqisi kimi təqdim edilib. Belə ki, Ermənistan haqqındakı sənədli filmdə Üzeyir Hacıbəylinin “O olmasın, bu olsun” un qonaqlıq səhnəsindəki musiqisinin də ermənilərə məxsus olduğu göstərilib.

Ermənilər Azərbaycanın maddi və mənəvi sərvətlərini oğurlamağa, öz adlarına çıxmağa çalışsalar da, həqiqətin önündə hər dəfə aciz qalıblar. “O olmasın, bu olsun” da böyük azərbaycanlı, dahi bəstəkar Üzeyir Hacıbəylinin ən uğurlu əsərlərindən biri kimi dünyada tanınmaqda davam edir.

Zöhrə FƏRƏCOVA,
“Azərbaycan”